

Kniha temná, kalná, tísnivá, dusná a úzká . . . to je výsledný dojem, jaký mám z nejnovější sbírky povídek p. Šlejharových. Píše se mi o ní vůbec těžko, nejen proto, že snad soud většiny mladých stojí jinde — umění není politika a nic se v něm nezmuže hlasováním; ale hlavně proto, že všude cítím kryjící se integritu poctivého temperamentu, že za těmi těžkými, kalnými, dusnými, chaoticky nějak zavilými větami leží celá duše autora, že v tom dusném, monotonním, nízce vleklém a úporně a jednostranně naprádaném jich timbru cítím přímou a slitou ozvěnu autora srdce. A proti temperamentu a jednoduše intonaci se mi tak nerado píše. Ale není zbytí, nemají-li být ztraceny a zrazeny, jak se domnívám, důležité postuláty a ideje umělecké a nemají-li zůstat nepřipraveny a nenapověděny cesty pro příští umění vyššího a celejšího, duševně hlavně ryzejšího a složitější i jemnější a tím obzíravější a pravdivější harmonisovaného, perspektivovaného v obraz-symbol, podstatě světa a bytí bližší, než jest onen podávaný přítomnými povídkami p. Šlejharovými. Neběží mi zde o negaci jeho bytosti a talentu — naopak samozřejmě a mlčky je předpokládám jako skutečnou realitu — jen o *vymezení* . . . a není moje vina, že se bude zdát mnohým snad obmezením . . . jako není vina kreslíře mapy, že ostrov nějaký vypadne malým. Je-li kde vina, je v šířce obzoru a velikosti světa.

Jedno hned je jasno tomu, kdo přečte tuto knihu p. Šlejharovu: umění jeho je skoro ryze *trpné*, t. j. popisuje obširně s ve-

likou zálibou a vytrvalostí prosté, hrubé, primitivní, skoro ryze statické a pouze faktové stavy lidí podprůměrných, churavých a zrudných. Je to umění ryze *naturalistické*, nejen sužety, ale i *metodou*, což je moment největší důležitosti. Samá fakta fyziologická a biologická, samá fakta lidské přírody nejširší a nejobecnější, samý moment fysiky a statiky neúměrně obširně, hutně a kalně transkribovaný. Bída, hlad, nouze, útisk, bestiálnost, nerozumná a bezpříčinná surovost, zlo jako temný nepohnutelný fakt fysiky vesmírové . . . to je výlučné jeho thema a popisované docela pasivně, okreslované věrně snad, ale beze vší *teleologie* logické, bez každého racionálního nebo prostě ideového dynamismu než ten samozřejmý, základem daný a stálým typickým nazíráním všeho dění potvrzovaný a opakovaný, empiricky nahý a nuzný fakt, že na světě je zlo absolutní a naprosté, kterým nelze pohnout, že bezrozumá tma leží ve vesmíru a dusí ho, tma, z které nevypracuje se nikdy jiskra světla, bída a utrpení bez smyslu a příčiny. Tím je již dán i literární charakter prací p. Šlejharových: kalný, temný, obširně a monotonně, stále jedním a týmž zorným úhlem lámaný pasivní parafrázující tón — tón deskriptivně statický, úzce, bezobrazně a neperspektivně, pastózně nanášený, monotonně temný a mlžný, jak lze jen myslet nejvzdálenější vši literární typisaci a symbolisaci: světlu, rytmu, plasticity, členěné a lehce a slunně do vzduchu rozkvetlé architektuře.

Neupírám, že kalně a temně podvědomý nebo nízce a sešleřele uvědomělý kraj života spíše vegetativního než intelektuálního, který si vykrojuje ve svých pracích jako specifický svůj útvar, může být uměleckou říší a uměleckou kulturou. Ale tvrdím, že tam, kde je tato nota podána ve své výlučnosti a temné pasivnosti, kde neslouží za východisko další umělecké cesty, vyššího rozletu, který by změnil svoji výškou zoufalou její nízkost a hloubku a učinil tak z ní jen *symbol srovnání*, jeden člen umělecké rovnice — že tam působí úzce, temně a bez uvědomění té hlubiny hrůzy, děsu a tmy, která tu je složena a žádá

si svého vykoupení pochopením a změřením lidskou duší. Z umělecké dráhy, z nesmírného plánu, jímž musí proběhnout básník, podává pan Šlejhar pouze východisko, začátek, první člen řetězu a ztrne již často na něm, nepodává konklusi — ne obsahovou, ale uměleckou, a ta sluje: *perspektiva*, světlo, jeho rozložené prisma, které jediné dovedou změřit a tím pochopit, vyzpívat a vysvobodit tmu a chaotickou mlhu. Tma p. Šlejharova může se zdát hlubokou, ale jen začátečníkovi a laikovi v nesmírné říši stvořeného a hotového již věčného umění. Může se zdát hlubokou, poněvadž je kalnou. Ale myslím, že básník „nemá kalit svou vodu, aby se zdála hlubší“, a že umění není pouze jediný tón a jediná výlučná poloha podaná sebe silněji a opravdověji — a těch vlastností nelze p. Šlejharovi upřít — nýbrž jednotným, světelným, krásným a typickým útvarem vyzpívaná a v jednu škálu harmonicky zapjatých a souvisle seřaděných a odlišených tónů a odstínů sloučená celost a obsažná šíře života, neb alespoň všech podstatných a jej ustavujících a charakterisujících žvlův a prvků.

Nedostatek vlastní umělecké, tvůrčí a aktivní, synthetické formace je cítit někde velice hlasitě z této knihy p. Šlejharovy. Jsou tu strany, kde ztrne na jakési pasivné, řekl bych skoro, *virtuosilně*, kdyby se dalo dobře užít tohoto slova při kalné, těžké, napředené dikci páně Šlejharově a kdyby neležel nad tím ten temný zastřený žal bezrozumí a bezúčelnosti. Ale statickým, popisně napřádaným způsobem práce, jedinými, úzce vykrojenými motivy, silami, situacemi a snahami zaujatý a do jich preparování zapředený tón autorův k tomu místy přímo vybízejí.

Vada p. Šlejharovy knihy jest nedostatek silné, do podstaty věci vnikající a ve vlastní ideovou hodnotu a smysl je vylušťující introspekce psychické. Konec konců stále týž závěr stojí neodbytný, pevně a vysoko vztyčený: schází tomu Světlo, ať jakékoli, ale světlo, otec tvarů, hodnot a poznání. Mysticismus, jenž se zvedá v některých partiích knihy, jím není. Je to temný púlnoční vítr, který nerozvěje tmy, který jen rozechvěje a roz-

mrazí nervy, ale neosvětlí duši a intelekt. Mysticismus temný a kalný, mysticismus děsu, hrůzy a bizarnosti, mysticismus spíše slovný než zapálený požár srdce a duše, který by dovedl široko daleko rozsvítit to „mare tenebrarum“, na němž se zmitá kniha.